

Установа “Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры”
Філіял “Літаратурны музей Максіма Багдановіча”

Даклад

“Штрыхі да партрэта Уладзіміра Караткевіча на аснове фондавых матэрыялаў
Літаратурнага музея Максіма Багдановіча”

XVIII Архіўныя чытанні “Уладзімір Караткевіч і яго час:
Да 90-годдзя з дня нараджэння пісьменніка”
(Установа “Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва”
г. Мінск, 2 кастрычніка 2020)

Аўтар:
загадчык філіяла
Бараноўскі Міхась Аляксандравіч

Мінск 2020

Уладзімір Караткевіч з вялікай пашанай ставіўся да самага маладога класіка беларускай літаратуры – Максіма Багдановіча. Сведчаннем гэтаму з’яўляюцца і вершаваныя прысвечэнні, і па-мастацку аформленыя партрэты паэта, якія ўпрыгожвалі пакой Уладзіміра Сямёнавіча ды натхнялі яго на такую ж самаадданую працу.

2020 год парадаваў вялікай колькасцю новых паступленняў ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча, звязаных з жыццём Уладзіміра Караткевіча. Гэта матэрыялы, перададзеныя Уладзімірам Адамчыкам і сваякамі Міколы Грынчыка, аўтара манаграфіі "Максім Багдановіч і народная паэзія".

Ёсць показка, нібыта таленавітыя людзі таленавітыя ва ўсім. Калі размова ідзе пра Караткевіча, то, апроч яго пісьменніцкага таленту, нельга не звярнуць увагу на феноменальны талент сяброўства, які меў Уладзімір Сямёнавіч.

Сведчанняў таго хапае: гэта і ўспаміны, і шматлікія лісты, праз якія раскрываецца асоба пісьменніка, і яго адносіны з таварышамі. Прадставіць аднаго з найлепшых сяброў Караткевіча прапануем самому Караткевічу, скарыстаўшы рэкамендацыю, якую ён даваў таму ў Саюз пісьменнікаў СССР:

“Я, Караткевіч Уладзімір Сямёнавіч, член Саюза пісьменнікаў з 1957 года, рэкамендую Грынчыка Мікалая Міхайлавіча для паступлення яго ў Саюз пісьменнікаў. Ведаючы М. М. Грынчыка больш дзесяці год, я лічу, што гэта адзін з самых таленавітых вучоных-літаратуразнаўцаў у нашай рэспубліцы, даследчык цікавы, глыбокі, вельмі ўдумлівы і разнастайны.” [1, 216-217.]

Грынчык быў на 7 гадоў старэйшы за Караткевіча. Прайшоў вайну, быў узнагароджаны ордэнам Вялікай Айчыннай вайны 1 ступені і медалямі. Пад Варшавай, падчас дэсантнай аперацыі, быў цяжка паранены і ледзь не пахаваны жывым. Вайну ненавідзеў, але часта вяртаўся ў тыя жудасныя часы ва ўспамінах, згадваў франтавое братэрства і галоўным сваім святам лічыў Дзень перамогі.

Паштоўка, дасланая да гэтага свята, змяшчае не толькі віншаванне, але і стаўленне Караткевіча да вайны, а таксама сцісла распавядае пра праблемы са здароўем пісьменніка.

06.05.79

Мікола!

Віншую цябе са святам Перамогі і жадаю каб вайна, якой не ўдалося дабіць нас, ніколі не гуляла болей па нашай зямлі. І ўвогуле лепей бы зусім яна нідзе не гуляла, а той, хто за яе цягне, хай бы адзін і ваяваў з такімі самымі. З хваробай змагаюся, але да канца яшчэ досыць далёка. Абдымаю і цалую цябе, Любу, дзяцей.

Твой Уладзімір і ВАЛЯ

“...Як сапраўднае свята заўсёды ўспрымаўся дзень нараджэння самога Караткевіча — 26 лістапада. Імяніннік апранаў белую кашулю. Рыхтаваліся рэдкія стравы (з дзічыны, з грыбоў) і настойкі («беларускалітоўскі крупнік»). Гасцям раздаваліся «буські», чыталіся новыя вершы. На тых днях нараджэння, апрача Надзеі Васільеўны, нязменна прысутнічалі Барадуліны, Грынчыкі (Люба Грынчык прыходзіла з гітарай), Адамчыкі, Прашковіч. Часам прыязджалі сваякі

з Оршы — пляменніца Ляля з мужам Юркам («сапраўдным казаком»). Набіраўся цэлы стус парадыйна-гумарыстычных віншаванняў. Зачытвалася «газетка», згорнутая ў выглядзе папіруса» [2, 63]. На вяселлі Караткевіча Грынчык звязваў маладых поясам “на ўсё жыццё”.

У 60-я гады на лета Караткевіч завітваў да дзядзькі ў Рагачоў, дзе добра пісалася. Падарожнічаў па Беларусі (з Брылём і Барадуліным — па іх малых радзімах, з групай творчай моладзі — на агітцэплаходзе па Прыпяці, да Грынчыкаў — у Бытэнь). Часам у паездках “за тлумам і п’янай галавою” здараліся далікатныя сітуацыі. Да каго тады звяртацца, як не да сябра:

1.02.66

Дарагі Мікола, здароў!

Ёсць у мяне да цябе маленькая справа. Здолееш — выканай, не здолееш — не турбуйся, калі ласка. Справа ў тым, што я тут засеў. Прыехаў у Рагачоў — пыкмык — няма грошай. Толькі тут успомніў, забыў у Мінску ў шуфлядзе. На сераду, 26-га, запісана: “тое купіць, сёе купіць, грошы ўзяць”. А за тым тлумам, ды за п’янай галавою — сам ведаеш, як у кніжку заглядаў. Словам, ёсць — дашлі рублёў 25, а тое пазыч і падшлі (пры сустрэчы аддам, бо не хачу ў сваіх пазычаць, нязручна — прыехаў, называецца). Няма — дастану недзе.

Буду чысла 20га ў сталіцы.

Як вы тады з Міколам, ці вярнуліся? Адаць піша (а можа брэша), што адразу пасля ад’езду з’явіўся Рыгор з двума паўлітэркамі самагону. Шкада, калі не прыйшлі.

Працую я тут халерна. “Хрыстос” прызямляецца на ўсіх парах.

Дасылаю табе пару аматарскіх фота.

Ну вось і ўсё. Не распісваюся дужа, бо работы зашмат. “Хрыста” трэба даслаць 10-га, ды і яшчэ сёе-тое напісаць.

Скора сустрэнемся. Прывітанне Любе і дзецям. Твой сябра Ўладзімір.

P.S. Нікога з нашых, што былі ў апошні дзень, асабліва не пасвячай.

Якія дакладна фота былі перададзены разам з лістом, сказаць цяжка. Магчыма, размова пра фотаздымкі, зробленыя Уладзімірам Калеснікам, якія таксама сёлета патрапілі ў фонды музея.

Ацаніць рэлігійнасць Караткевіча даволі цяжка, хутчэй за ўсё, яго кранаў менавіта гуманістычны пасыл, якім прасякнута хрысціянства. Да таго ж сам зварот да абранай тэмы патрабаваў пэўнай мужнасці.

На вечарыне да 85 годдзя Уладзіміра Сямёнавіча паэт Алег Бембель (інак Іаан) распавядаў: «У часы ганенняў, калі за веру саджалі ў “псіхушку”, Караткевіч у 1960–70-х гадах кожнае лета ездзіў у Бытэнь, што ля самых Жыровіц, да свайго сябра прафесара Грынчыка. Яны разам у мясцовай царкве спявалі на клірасе ў часе богаслужэнняў. Такія паводзіны знакамітага мастака слова, кожны крок якога адсочваўся адпаведнымі службамі, былі супастаўныя з учынкамі першых хрысціян».

Даражэнькі Мікола!

Толькі што вярнуўся з Віцебска: выбралі ў камітэт па святкаванню тысячагоддзя. Работа кіпіць там, як нідзе. З палякамі, відаць, не паеду, бо АПН не хоча або, прынамсі, марудзіць заключаць са мною ўмову. Але і ў Лоеў, нажаль, прыехаць не здолею. А ў Бытэнь, калі нечага не падвернецца, з радасцю вялікай з табой падскочу. Яшчэ што. Калі ласка, адзнач камандзіроўку (без датаў) і дашлі мне назад. Абставіны склаліся так, што замест Гомеля вымушаны быў ехаць у Віцебск. І не згубі.

І яшчэ, калі ласка, не забудзь пра будучага геолога Валянціну Васільеўну Кірэйшыну з Азярышча пад Рагачовам. Так вось нам і даводзіцца круціцца. Сёння, напрыклад, мы з Адасём ідзем да Каванавай з падобнай справай. А што зробіш?

Ну вось, аб астатнім пры сустрэчы. Прапанову тваю аб тым як (падкрэслена) яе зрабіць прымаю поўнасцю.

Мае ўсе цябе вітаюць.

Пяшчотна цалую цябе, Любу і Жэніка, а нахабна-вясёла-легкаважнага Зюзю цалую ў пыска.

Твой Уладзімір

Сярод здымкаў, што захаваліся ў Міколы Грынчыка, было фота і самога Зюзі з пісьменнікам.

16.12.71

Дарагі мой панойча!

Цалую цябе, Любу, усіх дзяцей і ўсё жывое ў доме. Буду ў Мінску чысла 24-га, на каталіцкія каляды. Прыезджай неяк, даражэнькі. Хай Пан Бог убірае камяні з тваёй дарогі. Зюзіка я вырашыў перайменаваць у “Кухціка”. Абдымаю — Уладзімір

Караткевіч мог перахрысціць не толькі сабачку — тое ж ён смела рабіў і з таварышамі. Адам Мальдзіс згадвае: “Караткевіч любіў “перарабляць” прозвішчы: я ў яго часта бываў Мальдзісевічам або Адасевічам, літаратуразнавец Мікола Прашковіч — “слаўным сынам літоўскага народа Мікалоюсам Прашквявічусам”, а Мікола Грынчык — “містэрам Грынчыгзам”. Звычайная скумбрыя ў яго ўрачыста менавалася скумбрыевічам, а густы грыбны суп — супешнікам. І словы пры гэтай гульні набывалі незвычайны,

ледзь не магiчны сэнс”. Добрай iлюстрацыяй да гэтых ўспамiнаў, можа быць наступная запiска з фондаў Лiтаратурнага музея Максiма Багдановiча.

Мiколус!

Звякнi мне, калi ласка, заўтра ранiцай (калi можаш — раней). Трэба ж дамовiцца наконт паездкi. Заўтра, ci паслязаўтра, ci калi. Матка едзе заўтра ў 5.30 вечара, сардэчная.

Ну, чао! Да сустрэчы

Твой Уладзiмiр.

8 лютага 1966 года, праз колькi дзён пасля лiста Грынчыку, прыведзенаму крыху вышэй, Уладзiмiр Сямёнавіч пiша Мальдзiсу з Рагачова: “А што будзе, калi я ўвогуле памру. Як вы без мяне пражывяце, адшэльнiкi i аскеты? Вось тады, хлопчыкi, паплачаце, ды позна будзе... А я буду ляжаць у труне такi халодны i прыгожы, што нават начальства, нават ворагi расчуляцца i заплачуць. Грынчык будзе раўцi як бялуга i абсмоктаць слёзы з сiвых вусоў”.

Грынчык сапраўды не стрымлiваў на пахаваннi слёз, няхай вусамi так да смерцi i не абзавёўся. Самога Мiкалая Мiкалаевiча не стала ў 1999 годзе 12 кастрычніка. Людзi сыходзяць, але застаюцца ў памяцi, у тым лiку дзякуючы сябрам, праз вершы-прысвячэннi, як напрыклад, у вершы “Мiколу Грынчыку. Па-над шчыраю Шчарай, над шчодраю Шчарай...”

Сярод прынятых у фонды музея кнiг, ёсць i манаграфiя Мiколы Грынчыка, на фарзацы Уладзiмiр Караткевіч змясцiў малюнак, пад якiм выразна чытаецца прозвiшча “Багдановiч”.

У ЛММБ штогод праводзяцца iмпрэзы з цыкла “Рэлікт”, на якой ўся ўвага аддаецца аднаму музейнаму прадмету. Героем апошняга мерапрыемства, якраз з’яўляўся Уладзiмiр Караткевіч i аўтограф яго верша “Страшная казка” ахвяраваны Адаму Глобусу. Юны сусед па пляцоўцы неаднаразова станавiўся першым слухачом дзiцячых твораў Караткевіча, а праз нейкi час i сам прадставiў на суд Уладзiмiру Сямёнавічу рукапіс свайго зборнiка “10 на 10” i атрымаў у адказ разгорнуты аналіз. Чатыры лiсты аўтографа былі ўрачыста перададзены ў фонды музея падчас iмпрэзы. З iх зместам можна пазнаёмицца па публікацыi, падрыхтаванай Уладзiмiрам Адамчыкам, для часопiса “Маладосць”. Не будзем паглыбляцца ў тэкст, але, варта адзначыць колькi момантаў. Падкупляе ўвага, з якой Караткевіч паставiўся да пачынаючага аўтара i як структуравана падыйшоў да пастаўленай задачы.

Два лiсты ў канвертах, две паштоўкi, запiска, аўтограф верша, чатыры лiсты рэцэнзii, аўтарскi малюнак, серыя фатаздымкаў i кнiгi Уладзiмiра Караткевіча - менавіта такi комплекс матэрыялаў сфармiраваўся ў фондах музея Максiма на дадзены момант. Хочацца спадзявацца, яны знойдуць сваё месца ў поўным зборы твораў Уладзiмiра Сямёнавіча, i паслужаць добрым падспор’ем для вывучэння яго творчасцi i жыцця.

Спісак крыніц і літаратуры:

1. Часопіс “Дзеяслоў” №1(50).
2. Адам Мальдзіс. Жыцце і ўзнясенне Уладзіміра Караткевіча. Партрэт пісьменніка і чалавека
3. <https://budzma.by/news/inak-iaan-byembyel-karatkyevich-spyavaw-na-klirasye-i-byw-samotnym-rycaram-pravaslawnum.html>
4. ЛММБ КП 012766/001. Ліст У.Караткевіча да М.Грынчыка.
5. ЛММБ КП 012767/001. Ліст У.Караткевіча да М.Грынчыка.
6. ЛММБ КП 012768/001. Ліст У.Караткевіча да М.Грынчыка.
7. ЛММБ КП 012769/001. Паштоўка У.Караткевіча да М.Грынчыка.
8. ЛММБ КП 012770/001. Паштоўка У.Караткевіча да М.Грынчыка.